

Zure Zondag en het middenveld

Een *probatio pennae*

Carl Devos

Zondag 13 juni 2004, verkiezingen voor de deelstaatsparlementen en het Europees Parlement. De krantenkop van 14 juni 2004 van *De Standaard* vatte de uitslag goed samen: 'Blok slaat Paars bont en blauw'. Dat was een *understatement*, want het Vlaams Blok diende het hele politieke bestel een mokerslag toe.

Met een groei van 8,3% t.o.v. de vorige verkiezingen van het Vlaams Parlement (13 juni 1999) en van 6,2% t.o.v. de Kamerverkiezingen van 18 mei 2003, was het Blok in alle vergelijkingstabellen de absolute winnaar. Dat er voor de resultaten van Zure Zondag twee vergelijkingsbasissen waren, zorgde in de analyses van de eerste dagen voor enige verwarring. Sp.a-Spirit groeide immers fors t.o.v. 1999 (+ 4,9%), CD&V-N-VA boekte een winst van + 4%. Het verlies van VLD-Vivant bleef t.o.v. 1999 beperkt (- 1,9%), Groen! verloor dan weer 3,9%. Het Blok zorgt voor een Super Zwarte Zondag door 8,3% meer kiezers dan in 1999 te overtuigen. Maar ook een enigszins ander beeld was mogelijk, meer bepaald als 2003 als vertrekpunt diende. SP.a-Spirit verliest in dat geval 3,8%, VLD-Vivant zelfs 5,6%.

CD&V-N-VA profiteert met een winst van 0,3% uiterst minimaal van de paarse afstraffing. Grote overwinnaar is dan Groen! (+ 3,7%) en vooral het Vlaams Blok (+ 6,2%).

Als men de winst en het verlies van beide vergelijkingsscenario's samen neemt, springt één overduidelijke conclusie in het oog: de winnaar bij uitstek is het Vlaams Blok. Het is nu de tweede partij in Vlaanderen en wegens aparte fracties van CD&V en N-VA zelfs de grootste groep in het Vlaams Parlement. De stemuitslag van 13 juni 2004 was noch min noch meer, *dixit* toenmalig VLD-voorzitter De Gucht, een "kloteresultaat". Erger lijkt moeilijk denkbaar, maar niemand durft nog inzetten op een sociologisch plafond. En toch. Toch dook tijdens de eerste nadagen van deze electorale schokgolf al gewenning op, na zoveel voorgaande Zwarte Zondagen. Ook verontwaardiging blijkt na jaren trouwe dienst vatbaar voor slijtage.

ALS HET STOF IS GAAN LIGGEN...

Toen de electorale *fall out* nog langzaam richting Wetstraat afdreef, probeerden enkele politieke partijen tijdens de eerste uren zelfs nog om hun eigen overwinning te creëren. Het kwam er immers op aan, met de Vlaamse regeringsvorming in gedachten, zo snel mogelijk

Carl Devos (° 1970) is docent aan de Vakgroep Politieke Wetenschappen aan de UG. Hij staat er aan

het hoofd van het vakgebied Belgische binnenlandse politiek en doceert en doet onderzoek over politicologie, politieke besluitvorming, vraagstukken van de Belgische politiek, Belgisch federalisme en Belgische politieke economie.

het aura van de zege rond de eigen schouders te draperen. In deze democratische afdeling doken enkele defaitistische en negationistische achtergrondgeluiden op: "God ja, die winst van het Blok, laten we er vooral niet te veel over praten, bovendien moeten we dat niet overdrijven. Er zijn immers nog veel meer mensen die niet op het Blok stemden." "Waarom stemmen die mensen toch op dat Blok, welke zotte en foute motieven drijven hen?" "Er valt niets aan te verhelpen, misschien moeten we die kiezers gewoon opgeven?" Uit deze en gelijkaardige reacties blijkt een verlamdende mengeling van onbegrip en onmacht, van frustratie en fatalisme. Zit er niets anders op dan te wachten tot het Blok zichzelf in de vernieling rijdt en inderdaad 'de ogen opent', maar dan van de eigen kiezers die zó kunnen zien dat het Blok niets kán en wil oplossen?

Op andere momenten dan weer klinkt bijna het tegenovergestelde. Zoals bijvoorbeeld in de tegenwind en de reacties op het voorstel van minister Christian Dupont (PS) van Maatschappelijke Integratie en Grootstedenbeleid, gelanceerd in *De Morgen* van 28 september laatstleden, om een grootschalige studie te bestellen over extreemrechts in Gent, Antwerpen, Brussel en Charleroi. Daarop zou hij zijn toekomstig stedenbeleid baseren. Volgens nogal wat commentaren was zo'n studie overbodig en ten andere zelfs een fout signaal, gezien het van een PS'er kwam. De minister moest maar eens komen luisteren, dan zouden ervaringsdeskundigen hem eens fijntjes uitleggen waarom het Blok zo goed boert. Bovendien, iedereen kent onderhand toch al alle succesfactoren? Niet? We hebben het Blok al honderden keren wetenschappelijk binnenstebuiten gekeerd. Toch?

Wat er ook van zij, de grootscheepse post-electorale peiling van de VRT en *De Standaard* (9 tot 15 oktober 2004) was terzake bijzonder leerrijk. Die leerde niet enkel dat één op de vier kiezers op 13 juni 2004 van partij veranderde, dat het Blok een kwart miljoen meer kiezers aantrok dan een jaar voordien en dat het tot alle lagen van de bevolking is doorgedrongen, doch vooral dat die niet zozeer voor de Blok-leiders of de oppositieuur vallen, maar omdat ze menen dat die partij goede oplossingen voor dagelijkse problemen zou bieden. Nog meer Vlamingen dan Blok-kiezers, 32% met name, zien een coalitie met het Blok zitten. Een maand na de stembusslag, nadat de Vlaamse regering was gevormd, was het kiezerspubliek van het Blok nog gegroeid. Veel spijt over die tijdelijke 'foertstem' viel er dus niet te noteren, integendeel. Bovendien is het Blok-electoraat zeer trouw, de kiezers voelen er zich thuis. Het is ook de grootste partij bij de beroepsactieve bevolking. De links-rechts-

zelfpositionering leerde ook dat Blok-kiezers minder extreem zijn dan soms gedacht wordt. Het zijn vaak mensen die bezorgd zijn om Vlaamse zeden, gewoonten en welvaart.

Als het stof is gaan liggen, gloeit de indruk na dat het Blok-succes steeds minder tot grote verontwaardiging leidt. Omdat zijn kiezers inderdaad gewone mensen zijn, met inderdaad soms terechte klachten. Eens die groep over de 24% fietst, doemen zelfs morele, democratische bezwaren op om deze mensen frontaal aan te spreken. Het gaat niet meer om een beschavingsziekte, maar om een gemiddelde volksopvatting die nog steeds aan aanhang wint. De winst van het Vlaams Blok op 13 juni 2004 (+ 8,3%) was groter dan die op de eerste Zwarte Zondag van 24 november 1991 (+ 7,3%). Het Blok is voorts de enige par-

Carl Devos

Ook verontwaardiging blijkt na jaren trouwe dienst vatbaar voor slijtage.

”

tij die nog nooit een verkiezing verloor. Het is de enige partij die er in het sterk evoluerende bestel in slaagde om de electorale score in minder dan een decennium te verdubbelen, namelijk (bij de Vlaamse parlementsverkiezingen) van 12,3% in 1995 naar 24,1% in 2004. En dat geheel op eigen kracht, dat wil zeggen zonder kartel. Bovendien liet de DHL-soap zien dat de politieke klasse nog steeds onvolgende moeite doet om de anti-politiek te vermijden. Nochtans beseffen politici zeer goed wanneer ze de bodem van de anti-politiek bemesten.

DRAMATISCH, NIET HOPELOOS

Zo haalden ze middenin de DHL-perikelen opgelucht adem dat de opiniepeiling van *La Libre Belgique/VTM/Het Laatste Nieuws* – waarin het Vlaams Blok (24,3%) de CD&V-N-VA (24,2%) voorbijsteekt en de grootste partij van Vlaanderen wordt – vóór (van 2 tot 15 september) en niet tijdens de DHL-soap werd gehouden. Het klopt inderdaad dat deze 'vaststelling' wetenschappelijk langs alle kanten rammelt; 0,1% is verwaarloosbaar. Wegens de foutenmarge kunnen de verhoudingen er in werkelijkheid helemaal anders uitzien. Maar tijdens de commentaren op deze peiling was er geen verstandig mens te vinden die durfde beweren dat de peilingcijfers volslagen onrealistisch klinken, integendeel. Die geloofwaardigheid neemt toe als ook een peiling van *Le Soir* en de *RTBf*, te lezen in *De Standaard* van 25 oktober, het Vlaams Blok in Vlaanderen als grootste partij aanwijst. Met 26,9% zou het Blok volgens deze enquête groter zijn dan CD&V-N-VA (25,5%) en het 2,8% beter doen dan tijdens de verkiezingen van juni 2004. De foutenmarge (tussen 4% en 4,8%) was echter heel groot bij

deze bevraging van slechts 1.057 Belgen tijdens de derde week van oktober, en dus kan de realiteit er opnieuw helemaal anders uitzien. Bewijs van wat dan ook levert deze enquête bijgevolg niet, al geldt ook hier weer dat niemand durft beweren dat de cijfers volslagen onmogelijk zijn. Volgens de laatste *VRT-De Standaard* oktoberbarometer, te lezen in *De Standaard* van 30 oktober 2004, gaat

Carl Devos

Het zijn mensen, geen moleculen die het Blok groter of kleiner maken. En het zijn bijna altijd bange mensen, op zoek naar zekerheid en houvast.

”

het Blok lichtjes achteruit, vergeleken met 13 juni 2004. Maar deze achteruitgang is statistisch niet relevant. Bovendien blijft de partij de tweede van Vlaanderen. Opvallend was wel dat het Blok niet won bij de DHL-saga – deze enquête werd wel midden in de DHL-crisis afgenomen – en dat terwijl sinds 13 juni 2004 alweer

16% van de kiezers van partij is veranderd. Toch leert deze enquête vooral dat Vlamingen grotendeels bij hun keuze blijven en in alle rust afwachten wat de politiek allemaal brengt. Opvallend hierbij was wel dat de Blok-kiezers minder trouw lijken: 81% van hen blijft volgens deze peiling de partij trouw. Dat is weinig, gezien alle partijen – behalve Groen! – het beter doen. De peiling leerde voorts, en dat was meteen de enige zekerheid, dat het kartel CD&V/N-VA de grootste partij in Vlaanderen blijft. Wat zeggen ons al die, vaak wetenschappelijk niet relevante, enquêtes sinds de verkiezingen van 13 juni 2004? Dat er geen zekerheid is dat het Blok met die 24% het maximum bereikt heeft. Dat praten over een sociologisch maximum of plafond met andere woorden geen zin heeft. Dat er dus eventueel nog groei in zit, maar dat die geenszins gegarandeerd is.

We onthouden ook dat kiezers die op 13 juni 2004 voor het Blok stemden daar blijkbaar niet direct spijt van hebben en dat ze hun

keuze niet meteen zouden herzien. Bovendien vinden ook andere kiezers deze partij niet noodzakelijk des duivels. Dat voorspelt weinig goeds voor de toekomst, die een volgend ijkpunt kent tijdens de gemeentelijke en provinciale verkiezingen van oktober 2006. Dan zal het Blok de winst die het sinds 2000 boekte, lokaal en provinciaal consolideren. Daartegenover leert de meest recente peiling dat het niet om een verloren zaak hoeft te gaan. Nieuwe en misschien ook wel oude Blok-kiezers zijn niet per definitie vastgeroest aan hun keuze. De situatie is dan wel dramatisch, maar gelukkig niet hopeloos.

Er bestaan inderdaad al heel wat inzichten over de oorzaken van het onophoudelijke Blok-succes. In honderden boeken, reportages, artikelen, studies of lezingen kwamen ze uitvoerig aan bod. We beogen in wat volgt geen synthese, inventarisering of rubricering van deze wijsheid. Niet omdat zo iets nutteloos is. Integendeel. Wel omdat dat een hele opgave is die kostbare ruimte inneemt, ruimte die we willen gebruiken voor andere klemtonen. We concentreren ons daarentegen op een beperkt aantal, vooral zeer eigenzinnige benaderingen van het Blok-succes. De selectie houdt ondermeer rekening met de vraag tot de oplossing van welke pijnpunten het middenveld kan bijdragen. We vertalen deze bescheiden synthese in een aantal algemene remedies die het middenveld dan kan opnemen. Het gaat kortom om één van die vele pogingen, om een klein steentje in de brede rivier.

We ontdoen deze bijdrage, zoals is gebleken, van een zware theoretische sokkel, vermijden jargoneske uitspattingen en laten de referenties en obligate *name dropping* zoveel als mogelijk achterwege. Doel is

niet om een *high brow* traktaat af te drukken (die zijn er al in overvloed), wel om tot een toegankelijk en tot op de redenering ontklede tekst te komen. In het licht van al wat al over deze materie sinds het begin van de jaren negentig gezegd en geschreven is, kan een queeste naar originaliteit ons enkel van de wijs en de weg brengen. Het komt er dan ook niet op aan om vernieuwend te zijn, wel om enkele persoonlijke kanttekeningen te maken. Dat leidt tot niet méér dan een bescheiden *probatio penna*, zoals het gekrabbel in de marge, waartoe het uitproberen van een nieuwe ganzenveer aan het begin van het vorige millennium wel eens aanleiding gaf, genoemd wordt.

PIJNPUNTEN

Onnodig en onverstandig is het om op zoek te gaan naar *the smoking gun*, naar die ene dader. Zelfs een handvol verklaringen voor het Blok-succes volstaat niet. Zeker niet als ongeveer een kwart van kiesgerechtigd Vlaanderen voor het Blok opteert. Dat betekent dat het Blok, volgens heersende criteria een volkspartij, niet enkel heel veel kiezers, maar ook heel veel verschillende categorieën kiezers charmeert. Die hebben allemaal hun eigen redenen om voor het Blok te stemmen. Ons daarover verbouwereerd of neerbuigend uitlaten, is niets meer dan tijdverlies.

Zoals bekend heeft ruim een decennium onderzoek en ervaring met het Blok en zijn kiezers geleerd dat de veelsoortige verklaringen voor het succes van het Vlaams Blok op verschillende niveaus en domeinen zijn terug te vinden. Het Blok is niet langer een grootstedelijk probleem, de partij van achtergestelde buurten vol laaggeschoolde, oudere werklozen of

Carl Devos

In 2006 zal het Blok de winst die het sinds 2000 boekte, lokaal en provinciaal consolideren.

”

gepensioneerde mannen, die de herrie van amokmakende allochtonen niet langer aankonden. Het Blok is ook een partij die op heel wat steun kan rekenen in de betere, rustige en landelijke wijken, waar migranten of sluikstorten een al even grote zeldzaamheid zijn als biologische wapens in Irak. Maar ook dáárvor werd een oorlog gevoerd.

In plaats van de bekende motieven voor en oorzaken van de Blok-stem te herhalen, willen we ons hierna concentreren op slechts enkele uitvergroete pijnpunten. We doen dit in een klare taal die meestal meer nuance verdient. Daarom vooraf: uiteraard is bij al wat volgt meer relativering vandoen, maar die laten we hier even achterwege om de pijnpunten niet door al te veel diplomatieke verbuigingen te maskeren. Daarmee is niet gezegd of gesuggereerd dat de verklaring van het Blok-succes een gemakkelijke oefening zou zijn. De ingrediënten zijn grotendeels bekend, maar in welke omstandigheden en in welke dosissen, verhoudingen en combinaties ze precies welke effecten hebben, blijft onduidelijk en zal ten andere nooit voldoende precies te achterhalen zijn. Het zijn mensen, geen moleculen die het Blok groter of kleiner maken. Het gaat met andere woorden om complexe, veranderlijke wezens die langsheen allerlei wisselende percepties hun wereld en verlangens definiëren. En het zijn haast altijd bange, ongeruste wezens, op zoek naar zekerheid en houvast. Boos omdat ze zich niet begrepen en/of verlaten voelen door de ander of door de politiek. Ja, ook de onbuigzaam verzuurde zagevent steekt er tussen, de overtuigde racist, de vleesgeworden onverdraagzaamheid. Maar nooit van zijn leven maken die 24% van de Vlamingen uit. Dat is niet louter een kwestie van onderzoek, het is zelfs een geloofspunt. Zonder deze overtuiging is elke tegenstrategie onmogelijk.

Carl Devos

Heel wat angst en onzekerheid kennen rang noch stand.

”

Wat Blok-kiezers met andere gemeen hebben, is dat ze hun weg zoeken en hun leven maken in een sterk veranderende leefwereld. De vertrouwde culturele en sociaal-economische bakens van weleer lijken voor velen onder ons losgeslagen, de geruststellende en voor anderen verstikkende zekerheden lijken het te begeven. Het lijkt alsof de gemeenschap opengebrouwen wordt. Individualisering, responsabilisering en vele moeilijke woorden bezingen het bevrijde individu dat met meer vrijheid, maar ook met meer zelfstandigheid, de wereld kan bereizen. Wat vele kiezers van het Blok met elkaar delen, is vooral angst en onzekerheid. Angst voor de onbekende, onzekere toekomst, voor verlies van welvaart of ijkpunten in de vorm van tradities en cultuur. We kunnen daar lekker postmodernistisch smalend over doen en blijmoedig onze bevrijding bejubelen, het is vooral asociaal als we de eigen kunde om met deze bevrijding om te gaan zomaar van anderen verlangen. En het zijn bovendien niet enkel de laaggeschoolde of verzwakte burgers die angstig en onzeker staan tegenover veranderingen of die in de verplichte modernisering van het dagelijks leven ook een verlies aan geborgenheid voelen.

Sommige bronnen van deze analyses en gevoelens zijn nagenoeg onbereikbaar, maar vele liggen binnen de handelingsruimte. Bijvoorbeeld van een levend middenveld. Er zijn uiteraard onpersoonlijke en ongrijpbare processen, zoals commercialisering, consumptisme of globalisering (ondermeer in de vorm van migratieprocessen, multiculturalisme en andere uitingen van toenemende interdependentie). Nationale actoren moeten zich terzake doorgaans beperken tot opvangen en begeleiden, ten gronde hebben ze geen con-

trole over deze ontwikkelingen. Maar in die begeleiding en opvang is heel wat mogelijk. Daarin worden wel keuzen gemaakt. Niet enkel door de politieke spelers, maar ook door middenveldorganisaties die zich, met de ontzuiling in de rug, tot commerciële dienstencentra hebben omgeschoold. En daardoor soms de maatschappelijke verontwaardiging en het engagement overlieten aan minder goed georganiseerde nieuwe sociale bewegingen.

LEVEN MET ONZEKERHEID

Waarover gaat het? Over het pleidooi om de overheid tot de kerntaken terug te brengen en dus meer verantwoordelijkheid te geven aan de individuele burger; de efficiëntiemanie die ondermeer via *New Public Management* en andere klantvriendelijke moderniseringstechnieken binnenstroomde; de daarbij behorende excessieve burgerretoriek en de toename van geïndividualiseerde vormen van (overheids)participatie; het bewieroken van individuele verantwoordelijkheid onder het mom van 'gelijke kansen'; de aanvaarding van de daaruit ontstane post-marktparticipatie-ongelijkheden; de noodkreten over de fundamentele hervorming van een economie, gebaseerd op industrie en diensten naar een die steunt op kennis, ICT en creativiteit; de daarbij behorende verwachting om via eindeloze bijscholing of *e-learning* het eigen cv voldoende aantrekkelijk te houden; de onheilsboodschap - zelfs door diegenen die van goede sociale voorzieningen hun *core business* maakten - dat de welvaartsstaat kraakt en kreunt, dat met andere woorden maar beter gespaard kan worden voor een van die vele private, aanvullende (spaar)verzekeringen voor de ziekenhuiskos-

ten of de oude dag enzovoorts, enzoverder. Dat maakt dat zelfs sommige goed opgeleide, squashende tweeverdieners met evenveel auto's als kinderen, druk in de weer met de afbetaling van het huis en de planning van de vakanties en elkaar voorbij hollend, vastgeklampt aan hun eigen 'uitdagende' job, onrustig uitkijken naar de nieuwe, jongere aanwinst op het departement met kwakkelende kwartaalcijfers. Kortom, heel wat angst en onzekerheid kennen rang noch stand.

Vaak, maar niet uitsluitend, hebben die onzekerheid en onrust te maken met het aangevoelde controleverlies over het eigen levens-tempo. Wat er ook van zij, ongeruste of onzekere mensen die zich bovendien dikwijls onmachtig en onbegrepen voelen, zoeken heil en ontlasting in de enige radicaliteit die ze zich vaak kunnen veroorloven, dáár waar ze helemaal alleen kunnen vloeken: in het stemhokje. Het zijn deze overspannen mensen die zich mateloos ergeren aan losse stoeptegels, aan hondenpoep, aan trage ambtenaren, aan een vrouw met een hoofddoek om, aan een toeterende snorfiets. Zolang er maar een bal is om tegen te schoppen. Als een politieke partij die ballen onophoudelijk en vakkundig op de stip legt, is het trappen nog makkelijker. Daarmee is niet gezegd dat deze kwalen niet ergerlijk kunnen zijn. Ze verdienen beleidsaandacht en -optreden. Maar waar het om gaat, is dat *ambetantigheden* of het onbekende zulke hevige en vijandige reacties losmaken.

Maakt die angst, die onzekerheid deze mensen tot rechtse, conservatieve, verloren kiezers? Geenszins. Het zijn ten andere grotendeels kiezers die ook met een links of progressief programma zeker kunnen aangesproken wor-

Carl Devos

De sterkte van het Blok is vaak ook de zwakte van al wie zich links of progressief noemt.

”

den. De sterkte van het Blok is vaak ook de zwakte van al wie zich links of progressief noemt. Want in essentie liggen sociaal-economische en sociaal-culturele factoren aan de basis van hun onrust. Als kiezers van progressieve politici horen dat ze maar beter zelf aan hun oude dag denken, omdat het overheidspensioen niet zal volstaan, dan vinden de onzekeren onder hen nergens nog een houvast, nergens nog het gevoel dat er iemand naar hen omkijkt. Dan is er inderdaad een vertrouwensbreuk met het systeem. Daarom was het CD&V-trefwoord 'respect' voor de verkiezingen van 13 juni 2004 een geniale vondst. Alleen bleef dat tijdens de campagne te algemeen en te oppervlakkig, en werd het nadien te snel vertaald in verantwoordelijkheid nemen of vertrouwen geven, of omgekeerd. Bovendien was de campagne te weinig constructief en werd vooral het gebrek aan respect aangeklaagd. Daarmee werden kiezers in de armen van het Blok gedreven, en werd het alternatief onvoldoende duidelijk. Respect is immers veel meer dan verantwoordelijkheid. Al is het terugwinnen van het vertrouwen in de overheid uiteraard een goed begin. Vele kiezers respecteren 'de politiek' – inderdaad voorgesteld als een monolithisch, wereldvreemd blok waartegenover dat andere blok van 'het volk' wordt gezet – niet omdat ze zich ook door de politiek niet gerespecteerd voelen. Daarenboven kunnen heel wat kiezers de eerste stap die nodig is vooraleer van respect sprake kan zijn, niet zetten. Ze herkennen zich onvoldoende in de bestaande partijen en politici. Hen zien ze wuiven vanachter het vrolijke televisieglas, niet meer boven het frisse bierglas. Die *exposure*, die moderne communicatie en marketing, die verwoede pogingen om de kloof tussen burger en politiek te dichten via

Carl Devos

Misschien is het verstandig het beschimpde, ouderwetse dienstbetoon vanonder het stof te halen, ontdaan van de ontsparingen van weleer.

”

'kijk-eens-ik-ben-ook-maar-een-mens'-optredens zijn niet intrinsiek negatief en bevatten vele uitstekende elementen. Maar misschien doen vele politici er beter aan om niet zo bezeten de onvermijdelijke kloof op grote schaal te willen dichtrijden. Misschien is het terzake verstandiger het beschimpde,

ouderwetse dienstbetoon vanonder het stof te halen, ontdaan van de ontsparingen van weleer.

MAATSCHAPPIJ: VAN PIRAMIDE-NAAR UI-MODEL

Dat betekent dat er ook een en ander schort aan het selectiemechanisme en de socialisatie van politieke en andere geprofessionaliseerde volksvertegenwoordigers. Verschillende evoluties maken het inderdaad efficiënter om kiezers te bereiken via populaire media. Die leveren de politiek en de samenleving ten andere veel meer voor- dan nadelen op. Het getuigt van een vervelende luiheid om de media steevast als *deus ex machina*-verklaring voor de dag te halen. Dat neemt niet weg dat populaire media onmiskenbaar hun eigen stijkenmerken hebben, waardoor imago en perceptie belangrijke trefwoorden worden. In rokerige achterzaaltjes zijn andere talenten van groter belang. Deze ontwikkeling kent vele oorzaken en wordt wel eens geparkeerd onder de paraplu van de professionalisering van het politieke bedrijf. Daarbij wordt vooral ook gedacht aan politieke marketingtechnieken en -beginselen. Dat zijn gevolgen, geen oorzaken. Die liggen elders. Bijvoorbeeld in verbreding en verdieping van de welvaartsstaat, in secularisering en ontzuiling, in flexibilisering en individualisering, in individualisering en globalisering, in sociaal-economische (bijvoorbeeld

tertialisering), sociaal-culturele (bijvoorbeeld vrouwenemancipatie) en technologische ontwikkelingen... Deze en andere transformaties van de naoorlogse samenleving hebben de electorale vertaling en de aard van voorheen sterk verdelende breuklijnen en verschillen tussen bevolkingsgroepen gewijzigd. Heel wat oude breuklijnen lijken minder verdelend geworden. De maatschappij evolueerde van een piramide- naar een ui-model, met centraal een brede middenklasse die gevat wordt in termen zoals *dé* burgers, *dé* mensen. Daarin lezen we ook de modieuze afkeer voor alles wat naar tegenstelling, conflict of antagonisme verwijst. Alsof die achterhaald zouden zijn, zouden getuigen van oude politiek. In de nieuwe politiek schrikken we op van een straffe mening. We knuffelen liever gemoedelijk, onder het verstikkende dekentje van de broederliefde. Enkel professionele *Wetstraatwatchers* lezen doorheen de *quotes* de ware boodschappen en tactiek. Wanneer iemand echt zegt wat hij denkt, hebben we meteen een 'rebel' aan boord.

Deze retoriek doet misschien anders vermoeden, toch kan ze de bestaande, grote en toenemende ongelijkheden en verschillende groepsbelangen niet verhullen. Vreselijk is het te moeten vaststellen hoe bijvoorbeeld scholing en opleiding nog steeds een grote invloed hebben op levensduurte, gezondheid, inkomen, cultuurconsumptie, autonomie enzovoort. Erger nog, het gaat om erfelijke kenmerken. Het algemene belang is met andere woorden een *fata morgana*, hooguit de gecoördineerde fusie van deelbelangen. Doen wat *dé* mensen of *dé* burgers willen, *hét* algemeen belang vertolken, kan niet. Dat is dromen najagen, dat ruikt zelfs naar autoritaris-

me. *Dé* mensen bestaan niet, *hét* algemeen belang evenmin. Politiek gaat om de geciviliseerde verzoening, langsheen geijkte besluitvormingsmechanismen, van verschillende - vaak onverenigbare - belangen die in een context van schaarste en van meningsverschillen over doelen, middelen, prioriteiten of waarden met elkaar geconfronteerd worden. In die strijd is macht een instrument en zijn volksvertegenwoordigers, in het licht van specialiserende arbeidsverdeling, de acteurs. Democratie staat of valt dus met duidelijke, uitgesproken en van elkaar verschillende meningen en voorstellen. Zonder debat en botsende opinies heeft de kiezer geen keuze. Zonder keuze is er ook geen democratie, want slechts via een keuze tussen waarachtige alternatieven kan de kiezer (de *demos*) de macht (de *kratein*) uitoefenen.

Bij te veel eensgezindheid en/of te weinig geprofileerde verschillen, is van democratie geen sprake. Wel van verlichte despoten, die heersen in een participatie. Dat is niet hetzelfde als politiek gelijkschakelen met ruzie en tactiek, integendeel. Net zomin als leiderschap per definitie moet leiden tot dictatuur. Media en middenveld spelen in dit geheel een essentiële rol. Beide als kritische waakhonden, het middenveld ook als poortwachters die belangen verwoorden en samenbrengen.

PARTIJEN EN OVERHEID

Partijen hebben zich aan de ontwikkelingen op de kiezersmarkt aangepast. Zowel inhoudelijk als organisatorisch. Dat laatste kwam hierboven aan bod, het inhoudelijke blijkt uit het nahollen van de mediaankiezers en de vervlakking van ideologische verschillen. Ideologie is daarmee in vele gevallen verwaterd tot een geheel van ideeën en opvattin-

Carl Devos

De politieke partijen hebben zich te veel met het staatsapparaat vereenzelvigd.

”

gen, die concrete voorstellen - ideetjes - proberen te koppelen aan algemene beginselen. Daarbij wordt heel nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de verzuchtingen van modelkiezers, maar partijen schrikken er vaak voor terug zelf de dans te leiden.

Toegegeven, ideologische haarkloverij is doorgaans slechts nuttig voor een academische schare van hooggeleerde zonderlingen die zich met zelotenijver vastbijten in twee adjectieven. Maar het omgekeerde geldt evenzeer. Interne samenhang en dus consequentie, herkenbaarheid en ideologische identiteit zijn bijzonder nuttig voor de kiezers die in de politiek hun weg zoeken. Als blijkt dat een maatregel of voorstel met alle gemak door wel zes partijen geformuleerd zou kunnen worden, is er een probleem. Ook de kartelformule is in het licht daarvan een ongezonde evolutie. Inderdaad, versnippering destabiliseert, maar kartels voeden dat nu net, precies omdat ze te fel op elkaar gaan lijken. En dan blijven vooral vormelijke aspecten over om zich herkenbaar mee te maken. Alleen, kiezers halen daar steeds meer de neus voor op. Het succes van het Blok staat voor het failliet van de vernieuwingsprietpraat van de afgelopen decennia.

Politieke partijen hebben niet enkel de onderlinge verschillen verwaarloosd, ze hebben zich ook te veel met het staatsapparaat geïdentificeerd. Alle bestaande partijen zijn of waren regeringspartij, met uitzondering van het Blok. Vandaag bestaat er geen enkele zweep-partij meer die zich niet onlangs 'aan de macht laafde', proper gezegd 'regeringsverantwoordelijkheid droeg'. Bovendien zijn partijen - forse bedrijfjes - nu ook staatsapparaten geworden. Ze zijn immers voor minstens 80% van hun inkomsten afhankelijk van over-

Carl Devos

Democratie staat of valt met duidelijke, uitgesproken en van elkaar verschillende meningen en voorstellen.

”

heidsdotaties, men leze belastinggeld. Daarnaast wordt ook hun hele hofhouding in kabinetten door de overheid gefinancierd. Daarmee smelt het onderscheid tussen de staat, de overheid en de politieke partijen weg. Als er dus iets schort met het staatsapparaat, met het over-

heidsoptreden *tout court*, dan delen de partijen in de klappen. Want zij zijn de overheid. Het is ooit anders geweest. Aan het middenveld om een alternatieve uitlaatklep te zijn.

Deze identificatie impliceert jammer genoeg niet dat partijen voldoende oog hadden voor de werking van het overheidsapparaat. Toen betogende fiscale ambtenaren jaren geleden meer investeringen vroegen, zodat ze vanuit de middeleeuwen naar de 21ste eeuw geflitst konden worden, werd dat probleem nog opzij gecommuniceerd. Vandaag, tijdens de opmaak van de begroting 2005, moest de regering het trieste faillissement van de overheidsmachine bekennen. De overheid vraagt immers aan de banken om achterstallige belastingschulden te vorderen, mits een eigen vergoeding en investeringen in de belastingadministratie. Een nederlaag? Geenszins, aldus de *newspeak*, wel een zogenaamde win-win-situatie! In wezen komt deze 'daad van goed bestuur' neer op de privatisering van een essentiële overheidstaak, één van de belangrijkste zelfs. En de administratie moet nu voor een deel leven van sponsoring, door banken. Het is haast grappig. Ook inzake de betaalbaarheid en hervorming van de verzorgingsstaat houdt de politiek onvoldoende koers, missen we consequent leiderschap. De kritieken op de dure voorzieningen zijn bekend, de vrees om de houdbaarheid ervan evenzeer. Vergrijzing: een overwinning en bedreiging. Jammer genoeg ontbeert het ons, ondanks alle rapporten, aan een duidelijk beeld op de exacte cijfers en groeipatronen.

Helemaal verwarrend wordt het wanneer progressieve politici, via opiniestukken en -bijdragen, onderling de degens kruisen over zoete of zure ingrepen. Moeten we nu wel of niet zwaar ingrijpen? Is de groei in de sociale zekerheid wel of niet houdbaar? Het gaat hier niet eens om een ideologische discussie over wat de overheid of de markt moet doen, welke burgers welke rechten en plichten hebben, maar om de primaire vaststellingen over de omvang van het eventuele probleem. Hoe moeten kiezers daar mee omgaan?

Moraal van het verhaal? Vandaag kan geen enkele partij op een geloofwaardige manier het politieke bestel of systeem bekritisieren en bijvoorbeeld terechte volksverontwaardiging vertolken, omdat ze er te diep in betrokken is. Collectief leiderschap klinkt lekker, behalve als het fout gaat. Welke optie heeft een kiezer nog die het jolige *establishment* eens *a kick in the ass* wil geven? Ook hier is een taak weggelegd voor het middenveld. Zelfs in het informeren over uitdagingen en eventuele bedreigingen. Probleem is echter dat heel wat middenveldorganisaties erg diep verrat zitten in het verzorgingsbestel, en dus niet de objectiviteit hebben om deze opdracht te vervullen.

Dat klinkt allemaal nogal zwaarwichtig, donker en pessimistisch. Het gevolg van het problematiserende opzet van het voorgaande. Niet als overgang naar enkele remedies, maar vanuit een oprechte overtuiging: politiek is en blijft een zeer nobele missie. Dagelijks zijn eervolle en erg degelijke politici goedmenend en druk in de weer om, vanuit hun oprechte overtuiging, deze samenleving ten goede te besturen of te veranderen. Ze verdienen alle respect en waar-

dering. Ze zijn in elk geval veel talrijker dan de profiteur-zakkenvullers, de vegeterende *backbenchers* die – opvallend genoeg – verhoudingsgewijs vaker terug te vinden zijn bij die partij die zo *trigger happy* op het systeem schiet. Dat laatste mag echter niet betekenen dat stevige kritiek vermeden moet worden, precies uit liefde voor het politieke vak.

THERAPIE: MIDDENVELD ALS MEDICIJN?

Is er na het bovenstaande iets anders mogelijk dan defaitisme, pessimisme en algehele capitulatie? Zeker! Niet enkel omdat de werkelijkheid meer nuance verdient. Ook omdat politieke partijen, en *in casu* het middenveld, heel wat mogelijkheden hebben om deze toestand te beïnvloeden, en omdat velen daar ook actief mee bezig zijn. Een eerste

beperking daarbij is dat we de verantwoordelijkheid van het middenveld tegenover de groei van het Blok niet zullen bespreken. Want ook het middenveld zelf moet zich in eigen schoot bezinnen over de vraag waar het tekort is geschoten, op welke manier de eigen werking, organisatie, doelstellingen en prioriteiten het Blok onbedoeld, maar

feitelijk, hebben doen groeien.

Laten we hier verder evenzeer duidelijk zeggen dat een overdreven middenveldoptimisme al even misplaatst en onproductief is als een cynisch middenveldpessimisme. Tot het laatste rekenen we benaderingen, houdingen en standpunten ten aanzien van het middenveld die uitgaan van de versturende werking ervan, bijvoorbeeld m.b.t. democratie en efficiëntie. Volgens deze visies wringen belangengroepen zich tussen burger en overheid in, en trachten

Carl Devos

Welk beleid of welke politiek het middenveld ook ontwikkelt, ze mogen niet primair gericht zijn op de bestrijding van het Blok, zijn mandatarissen of kiezers.

”

zij hun eigen belangen en die van hun leden – die niet altijd samenvallen – te verdedigen door overheidsbeslissingen op uiteenlopende wijze dusdanig te beïnvloeden dat hun particuliere groepsbelang overmatig gediend wordt. Althans in vergelijking met en in het licht van het billijke algemeen belang. Hier worden middenveldorganisaties voorgesteld als parasieten van het politieke systeem, omdat ze rechtvaardige politieke verdelingsprocessen zouden verstoren. Daarmee samenhangend wordt ook de interne dynamiek van deze organisaties in overwegend negatieve termen bekeken. Een dergelijk geïnspireerde invalshoek verhindert een goed zicht op de rol en positie, op de werking, mogelijkheden en effecten van het middenveld in een politiek en maatschappelijk systeem. Daartegenover staat het blijmoedige middenveldoptimisme. Veelal gestuurd vanuit de *hype* rond sociaal kapitaal, wordt het middenveld soms voorgesteld als een panacee, als remedie tegen alle uitsluiting en verzuring, vereenzaming en isolement, racisme en onbegrip, anonimiteit en onzekerheid. Kortom, verenigingen als een folie die de natuurlijke voedingsbodem van het Blokvirus kan afdekken. Verenigingen hebben in deze benaderingen vooral of uitsluitend positieve effecten op het politieke bestel en op hun leden. Ze zorgen voor meer inspraak en democratie, voor het signaleren en agenderen van problemen en noden, voor het bundelen en vertalen van verzuchtingen, voor *knowhow* en ervaring ten dienste van beleidsmakers enzomeer. Voor hun leden vormen ze ware leerscholen in democratie. Mensen leren er onderhandelen, compromissen sluiten, in respect met elkaar omgaan en verscheidenheid aanvaarden. Deze overwegend positieve houding

ten aanzien van middenveldorganisaties in al hun verscheidenheid nestelde zich onlangs ook bescheiden in het Vlaamse *mainstream* denken. Misschien was dat de weerbots van de negatieve houding die in politieke kringen in de eerste helft van de jaren negentig vaak te beluisteren viel. Vanuit de burgerretoriek en het primaat van de politiek besloten heel wat politici en analisten tot een verminderde relevantie en rol voor het middenveld. Vanuit de sociale wetenschappen, het genoemde onderzoek naar sociaal kapitaal, en de onmiskenbare

vaststelling dat er tussen 'atomistische', individuele burgers meer relaties en netwerken bestonden en nodig waren dan werd vermoed of verhoopt, werd het middenveld naar het einde van de jaren negentig toe weer omarmd. Bovendien bleken voorspellingen over de desintegratie van ontzuilde netwerken niet echt bewaarheid. Met de hete adem van het Blok in de nek, werd het middenveld door som-

migen dan ook als een van dé oplossingen naar voren geschoven.

Zoals gezegd, beide extreme benaderingen zijn dwaas. Opdat het middenveld iets aan de geschetste toestand zou kunnen doen, moet eerst bekend zijn wat het kán en wil doen. Dit vraagstuk is in absolute termen uiteraard niet op te lossen, wat hier ook geenszins de bedoeling is. Het gaat er vooral om de verwachtingen niet te hoog te spannen en een realistische uitgangspositie en doelstelling te kiezen. Want verenigingen zijn niet louter havens van democratie en respect. Het middenveld is de spiegel van de samenleving. De vele organisaties en verenigingen zijn onderling heel verschillend – inzake middelen, doelstelling, ledensamenstelling, werking enzomeer – en

Carl Devos

Ook het middenveld moet zich in eigen schoot bezinnen over de vraag waar het tekort is geschoten, op welke manier de eigen werking het Blok onbedoeld, maar feitelijk, heeft doen groeien.

”

laten zodoende dezelfde verscheidenheid zien die in deze samenleving te vinden is. Dat is precies ook de kracht van het middenveld. Maar dat betekent ook dat in tal van verenigingen de verdraagzaamheid, het wederzijdse respect, democratische normen en waarden en andere deugden precies worden tegengewerkt. Dat betekent dat in sommige verenigingen of organisaties de xenofobie of stereotypen, het wantrouwen en de anti-politiek alleen maar versterkt worden. Het middenveld bestaat in enkelvoud dus enkel als een gebiedsafbakening tussen overheid en burger. Zodra we die streek van dichterbij verkennen, blijkt de bijzondere verscheidenheid in soorten en vormen. Dat wil zeggen dat niet overal in het middenveld men de voedingsbodem van het Blok ook wil aanpakken. Maar in het geval van ondermeer de christelijke arbeidersbeweging kan daarover geen discussie bestaan. Zeker niet aan de top.

VOLHOUDEN!

Wat hierna over 'het' middenveld wordt gezegd, richt zich uiteraard tot alle zwak of sterk georganiseerde, tijdelijke of permanente, klassieke of nieuwe, amateuristische of professionele organisaties. Maar toch eerst en vooral tot die deelverzameling die de bevordering van democratie, gelijkheid en wederzijdse verdraagzaamheid minstens als grondhouding of als richtinggevend richtlijn wil hanteren. En daarbij draagt - om historische, ideologische en organisatorische redenen - het ACW een grote verantwoordelijkheid.

Quoi faire? Niet te verstaan als een concrete uitwerking, laat dat aan de specialisten over, maar wel als een reeks aandachtspunten. Let

Carl Devos

Het succes van het Blok staat voor het failliet van de vernieuwingsprietpraat van de afgelopen decennia.

”

wel, alle begin is moeilijk. Het komt er op aan vol te houden.

Vooreerst zijn investeringen in politieke vorming aangewezen. Op een aantrekkelijke wijze kunnen langsheen volkshogescholen en andere laagdrempelige initiatieven basiskennis en -inzichten

en politieke vaardigheden aangeleerd worden. Gelet op de toenemende individualisering van politieke participatie is een dergelijke opleiding voor velen een correctiemechanisme op de ongelijke verdeling van kansen terzake. Het gaat hier met andere woorden om een burgerschapstraining die vooral zwakkeren weerbaarder moet maken in de geïndividualiseerde participatiemaatschappij. Essentieel daarin is ook het simpelweg verduidelijken van de werking van een politiek systeem en het aanduiden van de rol en de mogelijkheden van burgers. Daarbij moet van de bevrijdende voordelen van ontzuiling, secularisering, einde van de dogma's enzovoort gebruik gemaakt worden om, in alle openheid, verschillende normen en waarden, belangen en waarheden te bezoeken. Maar dat is geen pleidooi voor een veralgemeend relativisme, waarin alle meningen en opvattingen evenveel betekenen en elkaar dus de hele tijd opheffen. Het gaat er precies om, om als organisatie een duidelijk, uitgesproken inhoudelijk profiel op te stellen. Dat is zowel een richtsnoer voor het eigen handelen, als een aanbod voor de leden. De opdracht is dus ruimer dan het aanbieden van kansen of het voorzien in een opleidingsaanbod, maar betreft ook ideologische of normatieve positionering en weerbaarheid. Het betekent dat daarmee niet het heersende discours wordt onderschreven dat het individu de vrijheid oplegt om 'gelijke kansen' op te nemen, zich op zichzelf terug te plooiën en dan maar zijn eigen waarheid te bedenken.

Ideologie is niet *out*. Er is evenwel één ideologie die domineert, maar zich weet te verbergen in veralgemeende opvattingen. Het is een ideologie die zegt dat ideologieën niet langer meer bestaan en dat dus iedereen zijn eigen waarheid moet verzinnen. Los van het feit dat politiek en democratie zodoende nagenoeg onwerkbaar worden – want democratie steunt op de georganiseerde botsing van beargumenteerde meningen, waarbij het mogelijk is om een discussie inhoudelijk te beslechten –, is hier van tel dat vele mensen deze verworven individuele vrijheid niet wensen of niet aankunnen. Ze lopen verloren in de zoektocht naar antwoorden op vele vragen, en verdienen daarbij hulp. Dit is geen indoctrinatie of soortgelijke, maar het mogelijk maken om met die normatieve bevrijding om te gaan.

De opleidings- en informatieprogramma's over politiek zijn bij voorkeur heel praktijkgericht en lokaal ingeplant. Dat betekent dat ze kunnen vertrekken vanuit de concrete leefwereld en problemen van de mensen.

Trouwens, voor zover nodig dienen hele stadsbuurten of gemeenten heroverd met een resem concrete, probleemgerichte initiatieven. Bijvoorbeeld de organisatie van een gespreksavond over buurtoverlast met de betrokkenen. Neen, dat is niet het voorrecht van de overheid, maar de taak van elke organisatie die beweert het lot van de werkmens te dienen. Door het precies uit overheids- (d.w.z. politiek) verband te houden, kan meerwaarde ontstaan. Het gaat hier ook over gezamenlijke, zondagmiddagse straatveegacties, tot en met het primaire dienstbetoon. Doelgroepenbeleid dient daarbij zoveel als mogelijk vermeden. Een groepsbenadering daarentegen is van het grootste belang.

Daarmee wordt verwezen naar ideologische eigenheid, naar fierheid, naar herkenbaarheid. Respect voor de groep voor wier belangen men zegt op te komen impliceert een duidelijke identiteit, het omschrijven en uitdragen van een eigen inhoudelijk en breed project. Dat betekent: zeggen voor welke belangen een organisatie wél en niet opkomt. Dat impliceert ook een visie op samenleving, overheid, burgerschap, solidariteit (voorwaarden en grenzen daarvan). Dat impliceert verder een diagnose van de bestaande verhoudingen en een traject om die in gewenste richting om te buigen. Deze normatieve omkadering van het praktische werk kan mensen, op zoek naar een of ander verhaal om de wereld en hun plaats daarin beter te begrijpen, misschien een deel

van de rust en de zekerheid geven die ze betrachten. Het kan hen misschien ook het gevoel geven dat er nog warmte en solidariteit bestaat, dat ze ergens thuishoren.

Carl Devos

Nederlanders vrezen dat de samenleving harder en competitiever zal worden, dat ze zal 'ver-amerikaniseren'.

”

PESSIMISME OVER SAMENLEVINGSMODEL

Dat heel wat mensen een koude wind door de samenleving voelen trekken, is trouwens geen Vlaams of Belgisch fenomeen. Terzake is het *NRC Handelsblad* van 25 oktober bijzonder verhelderend. Daarin verschenen verschillende artikelen over het *Sociaal en Cultureel Rapport 2004*, de tweejaarlijkse publicatie van het Nederlandse *Sociaal en Cultureel Planbureau*. Hiervoor werden ruim tweeduizend Nederlanders ondervraagd over hun wensen en verwachtingen voor het jaar 2020. Daaruit bleek dat de kloof tussen die wensen en verwachtingen heel groot is. Zo verwacht 70 tot 80% van de ondervraagden dat de sociale voorzieningen kariger zullen worden, dat men meer eigen verantwoordelijkheid

moet nemen... Kortom, Nederlanders vrezen dat de samenleving harder en competitiever zal worden, dat ze zal 'veramerikaniseren'. Het beeld dat uit het SCP 2004 onmiskenbaar naar voren komt, is dat de Nederlanders pessimistisch zijn over de toekomst van hun samenlevingsmodel. Uit ander Nederlands onderzoek - van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, gerapporteerd in *NRC Handelsblad* van 23-24 oktober 2004 - bleek dat minder dan 10% van de ondervraagde Nederlanders de prestatiegraad, met daaraan verbonden trends als globalisering en individualisering, geschikt acht om een duurzame wereld te bereiken. De meeste Nederlanders hangen een wereldbeeld aan dat het RVIM kenschetst als 'zorgzame regio'. Dat wil zeggen: "leven in een op kleinschaligheid en solidariteit gerichte wereld." De 2.500 ondervraagden leven bij voorkeur in een regio met een grote sociale samenhang. Dat alles bewijst uiteraard niet dat het hier in Vlaanderen net zó zou zijn, maar het omgekeerde beweren lijkt minder geloofwaardig. In België zou men terzake beter wat meer onderzoek doen.

Maar misschien kunnen we de gemoedstoestand van Belgen indirect afleiden uit andere cijfers. Misschien valt een en ander te leren over de toekomst van sociale voorzieningen, over het groeiende belang van individuele verantwoordelijkheid, over de verharding van de samenleving of over de zorgzame regio uit bijvoorbeeld het aantal Belgen dat private verzekeringen afsluit om zich in te dekken tegen de financiële gevolgen van ziekte. Zo verschenen in *De Morgen* van 28 oktober 2004 daarover leerrijke cijfers. Volgens de administrateur-generaal van het RIZIV, Jo De

Carl Devos

Een overdreven middenveldoptimisme is al even misplaatst en onproductief als een cynisch middenveldpessimisme.

”

Cock, sloten in 1998 de privé-verzekeraars in België voor een totaalbedrag van 283,5 miljoen euro premies af. Vier jaar later, in 2002, was dit opgelopen tot 448,6 miljoen euro, een stijging met 58%. Volgens de algemeen-directeur van privé-verzekeraar DKV-Belgium, Willy Janssens, is deze stijging in de eerste plaats

toe te schrijven aan de zwakten van de publieke ziekteverzekering, die niet in staat zou zijn om alles te blijven financieren. Het gat dat zo ontstaat, gebruiken de privé-verzekeraars om hun diensten aan de man te brengen. Vandaar de uitspraak van Janssens: "Laat de overheidsinstanties maar doen. Het kan het zakencijfer van DKV alleen maar ten goede komen." Die stelling wordt onderbouwd door in de krant geciteerde RIZIV-cijfers: de tussenkomst van de overheid bij de verzekering tegen ziekte loopt steeds verder terug. Afhankelijk van de bron daalde de overheidsinbreng van 83,9% in 1990 tot 71,4% in 2001. In totaal betaalde de Belg in 2000 ruim 26,3% van de totale gezondheidsuitgaven uit eigen zak, waarmee ons land het slechter doet dan Frankrijk (21,1%) en Duitsland (22,2%) en nipt beter dan Nederland (27,3%). Neen, gemiddelde Belgen kennen deze cijfers niet. Maar ze hebben ze meestal niet nodig om te veronderstellen of aan te voelen dat de overheidsvoorzieningen niet langer volstaan om de kosten van tegenslag te dekken. En dat er dus bijkomende, individuele, private middelen geïnvesteerd moeten worden om bij ziekte of gezondheidsproblemen enkel maar de gemaakte kosten te dekken, laat staan het globale inkomensverlies. Het zijn dit soort gevoelens, deze veronderstellingen - die dus niet volslagen uit de lucht gegrepen zijn - die leiden tot de angst voor verkillung, de onrust om de 'veramerikanisering' van de samenleving waarin elk indi-

vidu, veel meer dan vandaag, moet instaan voor het eigen overleven. Vooral zwakkere groepen, die zich aanvullende verzekeringen veel minder of helemaal niet kunnen veroorloven, zijn hier de dupe van.

DEMOCRATIE BEWAKEN EN BEHEREN

Meer nog dan via een ideologisch project, kunnen dus concrete dienstverlening - zorg in de brede betekenis, dus ook gezinsondersteuning, vrijwilligerswerk enzomeer - en vooral sociaal-economische belangenstrijd hier soelaas brengen. Centraal staan levenskwaliteit, het verminderen van onzekerheid en stress. Uit een Europees onderzoek van het Oostenrijkse instituut *Siren*, beschreven in *De Morgen* van 27 mei 2004, bleek nogmaals dat de toegenomen onzekerheid op de arbeidsmarkt een godsgeschenk is voor extreemrechts. Bevestigd werd dat er een rechtstreeks verband is tussen de opkomst van partijen als het Vlaams Blok en de almaar competitiever wordende werkomgeving. Niet enkel de *drop-outs* van de arbeidsmarkt worden daardoor naar extreemrechts gedreven, ook veel winnaars. De stress neemt toe, de sociale bescherming kalft af: de voorbije vijf jaar had niet minder dan 27% van de Europeanen het gevoel dat de werkonzekerheid is toegenomen.

Kortom, er is nood aan meer bescherming, aan meer zekerheid en aan een stem voor de belangen van de werkende mens. Nodig is verder ook een strijdvaardige organisatie die streeft naar een hoog en realistisch niveau van welvaartsvoorzieningen en het niet de hele tijd heeft over kenniseconomie, transformaties, uitdagingen en bijscholingen.

Dat alles betekent dat een belangenorganisatie niet per definitie de confrontatie moet zoeken, maar dat ze die ook niet hoeft te schuwen. Niet met andere belangengroepen, niet met de overheid. Het middenveld draagt een verantwoordelijkheid in het bewaken en beheren van de democratie. Dat vereist een kritisch-constructieve instelling. Maar het middenveld is niet enkel leverancier van diensten, producent van *knowhow* of verdediger en woordvoerder van groepsbelangen. Het is ook een geciviliseerde vertolker van ongenoegen en onrust. Het middenveld moet de verontwaardiging die velen voelen durven uitdragen, zonder daarom in anti-politiek of verzuring te vervallen. Dat betekent dat het middenveld niet enkel een krachtige verdediger van een sterke overheid moet zijn, maar dat het zich er ook niet te veel mee mag vereenzelvigen. Het middenveld mag, anders gezegd, niet te veel onderdeel van 'het systeem' worden. Het moet de nodige gezonde afstand bewaren.

Carl Devos

Het middenveld is de spiegel van de samenleving. Dat is precies ook de kracht ervan.

”

Een sterke overheid is nodig omdat die in het voordeel werkt van de zwakkeren. Een zwakke overheid komt enkel de sterken ten goede. Deze verdediging van de overheid mag echter niet leiden tot een te sterke identificatie met deze laatste, zoals die tussen partijen en overheid. Er moet als het ware een volwaardige buffer bestaan tussen de samenleving enerzijds en de overheid en daarmee geassocieerde partijen anderzijds. Een vertrouwenwekkende tussenlaag die met voldoende legitimiteit schokken kan opvangen, maar burgers ook tegen de haren kan instrijken. Een sterke eigen identiteit maakt immers dat middenveldorganisaties niet moeten optreden als commercieel-populistische, slaafse vertolkers van de klachten van hun leden.

LEVE DE VOLKSKERMIS

De overheid staat niet enkel sterk daar waar ook een sterk middenveld aanwezig is. Ook de democratie is met andere woorden gediend met een sterk middenveld. De functies die deze georganiseerde burgerverenigingen vervullen, zijn talrijk en gekend. Vele daarvan kunnen rechtstreeks bijdragen tot de erosie van de voedingsbodem voor extremistische analyses en 'oplossingen'. Er is dus geen reden voor fatalisme of aanvaardende berusting. Zelfs niet als, zoals te verwachten valt, het Blok in oktober 2006 een inhaalbeweging uitvoert en de Vlaamse en federale winst van de voorbije zes jaar lokaal incasseert.

Maar welk beleid of welke politiek het middenveld ook ontwikkelt, ze mogen niet primair gericht zijn op de bestrijding van het Blok, zijn mandatarissen of kiezers. De aanpak moet intelligenter en subtieler zijn, en niet vooral politiek gedreven. Zo zal het middenveld *de facto* bijdragen tot de afbouw van de groeihormonen van uitsluiting en discriminatie. Niet door zich op het politieke domein te begeven. Wel door de zieke of gezonde mens, de ouder of het kind, de werknemer of de gepensioneerde, de flatbewoner of de plattelandsmens... centraal te stellen. Niet de kiezer. Laat dat over aan de politiek. Die dient daarvoor. Het middenveld

stelt zich precies op tussen de politiek en de mensen, en vervult voor beide een dienstverlenende en ondersteunende rol. Dat hoeft niet te gebeuren door een gespecialiseerde allochtonenwerking of 'breng-eens-een-racist-tot-inkeer'-initiatieven. Een volkskermis doet terzake veel meer deugd.

Dat gebeurt bij voorkeur vanuit een uitgesproken identiteit. Bestanddelen daarvan: een duidelijke visie op en verdediging van de groepsbelangen; een brede dienstverlening, gericht op sociaal-economische zekerheid en levenscomfort; weerbaarheidstrainingen via burgerschapsopleidingen, met een constructief-kritische houding ten aanzien van overheid en politieke partijen; investeringen in lokale werking, met open deuren voor alle mensen uit de doelgroepen; ondersteuning van spontane initiatieven en het weglaten van het opvoedende welzijnswerktoontje; de overgave waarmee vandaag reeds zo velen zich voor anderen inzetten. Het moge duidelij-

lijk zijn, van een *tabula rasa* is geen sprake. Meer nog, het gaat om het aanhouden en versterken van al bestaande pistes. Bij dit alles dienen vooral de verwachtingen realistisch ingesteld. Want één iets mag hierbij nooit verloren gaan: het plezier om het te doen, en het lekkere gevoel - als de dag om is - dat we het toch maar weer geprobeerd hebben.

Carl Devos

**De toegenomen
onzekerheid op de
arbeidsmarkt is een
godsgeschenk voor
extreem-rechts.**

”